

мр Ирена ПАВЛОВИЋ,
Криминалистичко-полицијска академија
Весна АНЂЕЛИЋ НИКЛЕНЦИЋ,
Криминалистичко-полицијска академија

УДК 341.231:811.111(075)

Прегледни научни рад

Примљено: 19.6.2010.

Заступљеност теме људских права у уџбеничкој литератури КПА на предмету Енглески језик

Апстракт: Истичући неопходност корелације између наставе страног језика и других предмета на свим нивоима образовања, рад испитује у којој мери су у наставном плану и програму за предмет Енглески језик уважене смернице за увођење људских права као теме, дате у Препоруци бр. Р (85) 7 Савета Европе, као и у њеном Додатку, у коме се експлицитно наводе наставне области у којима је пожељно или које су посебно погодне за обраду дате теме. Поред тога, неки од најзначајнијих докумената који регулишу област заштите и унапређења људских права изворно су написани на енглеском језику. Без обзира на доступност превода, за стручњаке који се баве поменутом проблематиком од велике користи може бити језичко знање које им омогућава да релевантну литературу ишчитавају на језику оригинала. Аутори налазе да је заступљеност те увек актуелне теме у литератури која се користи у настави за наведену област на Криминалистичко-полицијској академији задовољавајућа.

Кључне речи: настава, енглески језик, људска права, Савет Европе, препорука.

Увод

На завршетку Другог светског рата човечанство се нашло суочено са амбисом у који су се сурвале готово све људске вредности. Милионски биланс војних и цивилних жртава, као и до тада незабележен обим зарања, изазвали су осећање потпуне беспомоћности. Јавила се потреба за механизмима и институцијама које ће барем донекле заштитити човека и његова основна права (Клеменовић, 2009:1304). Генерална скупштина Уједињених нација усвојила је тако, 10. децембра 1948. године, *Универзалну декларацију о људским правима (Universal Deklaration of Human*

Rights) (Пантелић, 2008:185). Права која су у њој набројана и која она настоји да заштити називају се првом генерацијом људских права. Године које су уследиле донеле су са собом свест о економским, социјалним и културним правима, а у новије време интензивирају се напори да се дефинишу и заштите и планетарна права, као трећа генерација људских права.

Исход Другог светског рата и однос снага који је настао као његов коначни резултат такође су пресудно утицали на успостављање доминантне улоге енглеског језика као средства свеколике међународне комуникације и сарадње. Енглески језик постао је *lingua franca* савременог света, потискујући, посебно у Европи, француски и немачки као дотадашње званичне језике дипломатије, с једне, односно технике и трговине с друге стране. Тако су и неки од најзначајнијих докумената који регулишу област заштите и унапређења људских права изворно написани на том језику. Без обзира на доступност превода, за стручњаке који се баве поменутом проблематиком од велике користи може бити језичко знање које им омогућава да релевантну литературу ишчитавају на језику оригинала. Такво језичко знање није, међутим, могуће стећи и усавршавати на општим курсевима страног језика, што је довело до појаве специјализоване научне дисциплине која се, поред осталог, бави проблемима наставе страног језика струке или, да будемо прецизнији страног језика струка.

Примењена лингвистика и енглески језик струке

Примењена лингвистика има две основне гране, од којих се прва бави наставом другог језика (*second language acquisition*) и наставом страног језика, док је и друга усмерена на практичне проблеме лингвистике, као што су превођење, лексикографија, патологија говора. Она представља дисциплину која комбинује информације из лингвистике са информацијама из области социологије, психологије, антропологије и теорије информација „како би развила сопствене теоријске моделе језика и језичке употребе” (Мићић, 2009) које даље примењује у практичним областима, као што је, на пример, прављење наставног плана и програма. То је од нарочите користи приликом обезбеђивања неопходне корелације између наставе страног језика и других предмета на свим нивоима образовања.

У склопу примењене лингвистике која се бави наставом, током времена, искристалисала се идеја о настави страног језика струке, који се, када је енглески језик у питању, назива *English for Specific Purposes* (ESP), а дели се на језик за стручне/професионалне потребе (*English for Occupational Purposes – EOP*) и језик за академске потребе (*English for Academic Purposes – EAP*), с тим да се у оквирима тог потоњег прави дистинкција између енглеског за опште академске потребе (*English for*

General Academic Purposes- EGAP) и енглеског за специфичне академске потребе (*English for Specific Academic Purposes – ESAP*).

Настава језика струке, без обзира на то о којој његовој намени је реч, представља изузетно одговоран и захтеван задатак. Она најчешће подразумева предзнање страног језика на одређеном општем нивоу, с тим да је могуће „понекад и изузетно” (Мићић, 2009) предавати стручни страни језик и почетницима. Сложеност такве наставе на нефилолошким високошколским институцијама огледа се у чињеници да она захтева чврсту спрегу са научним областима које су матичне за дате институције. Поред тога, не постоје институције које би пружале формално образовање наставницима језика струке. Они су препуштени властитој домишљатости и сналажљивости на плану академске и професионалне комуникације.

Наставнику који предаје енглески језик струке на некој од полицијских образовних институција неопходно је познавање не само полицијске, форензичке, кривичноправне, кривичнопроцесне и друге терминологије, него и солидно познавање делатности свих актера укључених у полицијске послове, овлашћења лица која спроводе закон, као и организационих структура полицијских и безбедносних агенција, како домаћих тако и оних у земљама енглеског говорног подручја. Додатну тешкоћу ствара инкомпатибилност између англосаксонског и континенталног права, као и одсуство чврстих језичких стандарда и изграђене терминологије у српском језику. При свему томе, подразумева се да наставниково познавање методике и лингвистике мора бити на завидном нивоу, доведено до готово савршене рутине, како га не би додатно оптерећивало у раду са материјом која није примарна област његовог изучавања и интересовања.

Препорука Савета Европе бр. Р (85) 7

Савет Европе, као организација које је посвећена унапређењу услова живота кроз владавину закона и поштовање грађанских права и слобода, донео је препоруку да се млади људи на свим нивоима образовања упознају са основним правима, модалитетима њихове заштите и унапређења, као и документима који се датом проблематиком баве.

Смернице за увођење људских права као теме у наставне планове и програме дате су у *Препоруци бр. Р (85) 7*¹ Савета Европе, као и у њеном *Додатку*, који експлицитно наводе наставне области у којима је пожељно или које су посебно погодне за обраду дате теме, а то су, пре свега, предмети као што су историја, географија, социологија, морално и верско

¹ RECOMMENDATION NO. R (85) 7 OF THE COMMITTEE OF MINISTERS TO MEMBER STATES ON TEACHING AND LEARNING ABOUT HUMAN RIGHTS IN SCHOOLS (Adopted by the Committee of Ministers on 14 May 1985 at the 385th meeting of the Ministers' Deputies)

образовање, настава језика и књижевности и економија.² Текст препоруке имплицира да се у оквиру тих наставних предмета студенти најбоље могу упознати са апстрактним појмовима везаним за наведену област, јер они доприносе међународном и интеркултуралном разумевању, уз напомену да је неопходно избегавати увлачење студената у идеолошке размирице и пласирање личних ставова и убеђења.

Као вештине тесно повезане са разумевањем и поштовањем људских права, у *Препоруци* се наводе интелектуалне вештине, међу којима су на прво место стављене вештине везане за писмено и усмено изражавање, укључујући способност слушања и дискутовања, као и способност да се одбрани властито мишљење. Истичу се такође и вештине расуђивања, које су неизбежно везане за развијање језичких вештина. Начин на који доносимо судове може бити битно одређен језиком или језицима које говоримо јер, упркос постојању универзалних форми мишљења, сваки језик има своју инхерентну логику, па нам ставови припадника одређене етничке групе постају то јаснији што боље познајемо форме мишљења које су у њиховој основи. Боље разумевање, опет, доприноси већој толеранцији, што је од посебног значаја у срединама или у ситуацијама које су обележене присуством предрасуда и стереотипа, па чак и дискриминацијом или ксенофобијом.

У циљу развијања таквих вештина препоручује се коришћење материјала из различитих извора, укључујући средства масовне комуникације, материјале добијене у процесу сарадње са невладиним организацијама у форми, на пример, студија случајева, као и упознавање са садржајем *Универзалне декларације о људским правима* и *Конвенције за заштиту људских права и основних слобода*.³

Посебан део *Препоруке* односи се на образовање и усавршавање наставника. Они не само да би требало да поседују теоријско знање о тој, у неким срединама прилично осетљивој, теми, него и да буду обучени да своја знања студентима пренесу у атмосфери поштовања права и слобода и свих највиших вредности које демократија подразумева, јер се „демократија најбоље учи у демократском окружењу“.⁴ Једна од сугестија односи се на омогућавање наставницима да стичу радно искуство и усавршавају се у иностранству или некој другој средини која се разликује од оне из које потичу, како би се осигурало њихово што боље сагледавање дате проблематике, јер разумевање теме људских права требало би да буде когнитивно али и засновано на властитом искуству и осећањима.⁵

² ...subjects as history, geography, social studies, moral and religious education, language and literature, current affairs and economics. – *ibid*.

³ *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*

⁴ *Democracy is best learnt in a democratic setting.* – Recommendation no. R (85) 7.

⁵ *Such understanding should be both cognitive and based on experience and feelings.* – *ibid*

Циљеви и задаци наставе енглеског језика полицijske струке

Примарни циљ наставе енглеског језика струке на високошколским институцијама полиције, као и на тренутно јединственој институцији тога ранга у Србији, која је настала обједињавањем Више школе унутрашњих послова и Полицијске академије, јесте да омогући студентима да овладају стандардним говорним и писаним енглеским језиком датог струковног регистра до нивоа који ће им омогућити да се, у говору или у писаној форми, споразумевају са колегама из других земаља, прате стручну литературу и нове трендове у својој будућој професији и учествују на међународним стручним скуповима. Поред тога, учећи страни језик они се упознају са културом и начином живота изворних говорника тог језика, што доприноси ширењу знања и опште културе, развијају интелектуалних способности, као и моралних и естетских вредности.

Важан циљ је такође и јачање свести о улози језика као средства повезивања народа и стварања толерантних односа према припадницима других културних заједница и, уопште узев, развијање и неговање интерперсоналних вештина, којима у нашим наставним плановима и програмима није поклоњена довољна пажња. Чак и солидним познаваоцима страног језика у комуникацији често тешкоће причињава непознавање онога што се у енглеском језику назива *social skills* или *social graces*. Настава би требало да обезбеди овладавање овим вештинама, које у полицијском послу играју важну улогу.

Задаци рада у настави страног језика струке јесу да студенти стекну знања, како рецептивно, тако и продуктивно, у оквиру језичких структура, лексичког фонда и израза који су најфреквентији у датом стручном регистру. Они у контексту комуникације усвајају одређени вокабулар и структуре на фонолошком, морфолошком и синтаксичком нивоу. Поред тога, значајно је да у границама усвојених језичких структура усвоје и ортографска правила, што би требало да допринесе коректном писменом изражавању и успостављању комуникације у писаној форми.

Настава страног језика струке у великој мери усмерена је на обраду текста. Од велике је важности да се студенти упознају са различитим стратегијама читања, као што су интензивно и екстензивно читање или тактике познате као скенирање (начин на који се, рецимо, брзо проналазе тражене информације без ишчитавања читавог текста, као што то чинимо када у именуку тражимо број телефона) или *skimming*, „скидање кајмака”, то јест брзо прелажење текста погледом у потрази за релевантним информацијама које су од суштинског значаја за садржај текста. Студенти се упознају са различитим типовима дискурса, те ишчитавајући их и тумачећи стичу способност и навику да се служе речницима и другом при-

ручном литературом како би употпунили стечена знања и припремили се за даље самостално учење и усавршавање.

Рад на тексту представља извор тема за говорне и писане вежбе у оквиру обрађеног језичког градива и усвојене лексике. При томе се, наравно, непрекидно усавршава способност студената да разговарају и пишу о темама из свакодневног живота и делокруга њиховог интересовања. Писање се углавном учи у склопу вежби за обogaћивање вокабулара и грађење речи, затим као одговарање на питања везана за текст у писаној форми, састављање резимеа и, коначно, писање есеја на тему везану за обрађени текст.

Међу методичарима наставе енглеског језика често се поставља питање сврсисходности уврштавања књижевног текста у уџбеничку литературу. Начелно постоји сагласност да књижевни текст може бити драгоцен материјал у раду са студентима уколико испуњава строге критеријуме који се пред њега постављају у погледу естетских, етичких и дидактичких вредности (Ђолић, 1993).

Управо у осмишљавању и припремању наставних материјала који су усмерени на остваривање постављених циљева и задатака долази до изражаја посвећеност предметног наставника. Када је реч о настави енглеског језика полицијске струке, напори предметних наставника резултирали су публикавањем и практичном применом више уџбеника, практикума и приручника у издању Више школе унутрашњих послова и Полицијске академије, као и Криминалистичко полицијске академије од 2006. године на овамо. Ова издања представљају корпус у оквиру кога смо утврђивали заступљеност људских права као наставне теме.

Људска права као тема у настави страног језика полицијске струке

Због специфичности енглеског језика намењеног припадницима полицијских служби и студентима полицијских образовних институција, и Виша школа унутрашњих послова и Полицијска академија, као и њихов заједнички наследник, Криминалистичко-полицијска академија (КПА), у оквиру властитих издавачких делатности имале су и имају значајан број наслова посвећен настави страног језика. Док је Виша школа унутрашњих послова (ВШУП) од свог оснивања објављивала уџбеничку литературу из енглеског и немачког, а од 2002. године и руског језика, Полицијска академија (ПА) се од свог оснивања определила за наставу само једног страног језика – енглеског и издавала само литературу везану за тај језик.

Увидом у све те публикације, може се утврдити да су наставници страних језика струке увек имали на уму тему људских права и да је она у првим издањима индиректно, а касније и директно, експлицитно била

уврштена у материјале за рад са студентима. У овом раду ограничићемо се само на литературу за наставни предмет Енглески језик, који се на ВШУП и ПА изучавао током четири семестра са недељним фондом од два часа (једно предавање и једна вежба), а који се сада на КПА изучава током само два семестра (првог и трећег) са недељним фондом од четири часа (два предавања и две вежбе), што само квантитативно одржава *status quo*, али битно смањује квалитет наставе, првенствено због непостојања континуитета.

Уџбеник „*Енглески језик I*” и приручник „*Енглески језик I – аудио-визуелни мечај*” (Печник, 1984), као и уџбеник *English in Action* (Ђолић, 1987), сви у издању ВШУП, одлични су примери добре праксе успостављања корелације са другим наставним предметима. Они постављају темеље енглеског језика полицијске струке на нашим високошколским образовним институцијама и представљају значајан допринос аутора развијању свести о потреби неговања страног језика за посебне намене. Људска права, иако се не помињу експлицитно, у тим публикацијама заступљена су кроз саму методологију рада коју намећу. Наиме, текстови су углавном у форми дијалога и у највећој могућој мери захтевају пажљиво слушање саговорника, активно учествовање у решавању проблема и показивање толеранције и саосећања, што ће рећи да негују управо оне друштвене и интерперсоналне вештине које доприносе разумевању и неговању највиших људских вредности.

Прво експлицитно бављење темом грађанских права и слобода, као и етичким кодексом полицијске службе у уџбеничкој литератури енглеског језика струке датира из 1995. године, када је у издању ВШУП објављен *English Reader for Law Enforcement Officers*, избор стручних текстова са вежбањима (Николенцић, 1995). Лекција 5 (*Unit 5*), насловљена је *The United Nations and Crime Prevention* и састоји се из два дела. У тој лекцији, која представља адаптацију текста из публикације УН,⁶ даје се кратак историјат *Универзалне декларације* и њен садржај. Лекција 8 (*Unit 8*) састоји се из три дела, који су заправо три аутентична документа, пренета у интегралном облику, а то су а) *Code of Conduct for Law Enforcement Officers*, б) *Basic Principles on the Use of Force and Firearms*, и ц) *Declaration Against Torture and Other Cruel, Inhuman and Degrading Treatment and Punishment*. Наведеним темама може се додати и тема професионалне етике полиције која је предмет Лекције 3 (*Unit 3: Law Enforcement Ethics*), у оквиру које су студенти упознати и са заклетвом међународне асоцијације шефова полиције,⁷ која је припадницима службе који нису похађали наставу енглеског језика на ВШУП постала доступна тек неколико година касније. Поред ових, можемо сматрати да се темом људских права екпли-

⁶ *The United Nations and Crime Prevention*

⁷ *IACPO Police Code of Ethics*

цитно бави и Лекција 14 (*Unit 14: Contemporary Police Issues*) која је додата у трећем издању *Практикума* (Анђелић Николенцић, 2002), јер садржи текстове везане за ангажовање жена и припадника мањинских етничких заједница у полицијским службама (*Women in Police: Police in Multi-Cultural Setting*).

У издању Полицијске академије, 2002. године, објављено је прво издање приручника под насловом „*Избор текстова са вежбањима*” (Павловић, Мићовић, 2002). Поред текстова који се индиректно дотичу посматране теме, у ту публикацију уврштен је интегрални текст *Конвенције о људским правима и основним слободама*.

Такво уврштавање изворних докумената, поред претходно наведених разлога, има и лингвистичко оправдање, јер студентима пружају мноштво примера за употребу одређене лексике и структура, као што су модални глаголи и волитивно обојени футур.

Исте године, ВШУП је издао уџбеник „*Енглески језик 2*” (Анђелић Николенцић, Стојов, 2002) у који је уврштен текст о институцији омбудсмана, као универзалног заштитника права грађана. Текст даје кратак историјат те институције и наводи неке од занимљивијих случајева из праксе омбудсмана.

Остале публикације везане за енглески језик стурке, које укључују још два уџбеника намењена студентима⁸ и два приручника написана за потребе стручног усавршавања припадника службе,⁹ темом људских права баве се углавном индиректно, због тога што је у њима акценат стављен на овладавање граматичким структурама на различитим ступњевима језичког знања, што не оставља много простора за рад на тексту.

Закључак

Увидом у актуелну уџбеничку литературу из предмета Енглески језик на КПА, која се користи на струковним и академским студијама, може се рећи да је тема грађанских права и слобода у њима заступљена у знатној мери, било директно или индиректно, у складу са *Препоруком* Савета Европе.

Међутим, нису само текстови садржани у уџбеницима, практикумима и приручницима усмерени на подизање свести студената о темељним вредностима људске заједнице и њихово ближе упознавање са апстрактним појмовима везаним за права и слободе. Може се са много оправдања рећи да методе које се користе у настави енглеског језика струке у још већој мери доприносе постизању задатог циља, али то је већ тема за један нови рад.

⁸ Павловић, И., „*Граматика енглеског језика са вежбањима*”;
Николенцић, В., „*Енглески језик 1*”

⁹ Николенцић, В., „*Енглески језик за пограничну полицију*”;
Анђелић Николенцић, В., Кашић, В., „*Енглески/немачки језик за саобраћајну полицију*”

Литература:

1. Анђелић Николенцић, В., (2002). *English Reader for Law Enforcement Officers*, Треће, измењено и допуњено издање, Виша школа унутрашњих послова, Београд.
2. Анђелић Николенцић, В., Кашић, В., (2004). *Енглески/немачки језик за саобраћајну полицију*, Виша школа унутрашњих послова, Београд.
3. Анђелић Николенцић, В., Стојов, М., (2002). *Енглески језик 2*, Виша школа унутрашњих послова, Београд.
4. Ђолић, С., (1987). *English in Action*, Научна књига, Београд.
5. Ђолић, С., (1993). *Књижевни текст у настави страног језика*, Универзитет Уметности (Ветерник), Београд.
6. Клеменовић, Ј., (2009). *Образовање за људска права у систему средњешколског образовања у Србији*, Теме, год. XXXIII, бр. 4, стр. 1303-1318.
7. Мићић, С., (2009). *Студије о језику медицине у енглеском и српском*, Београдска књига, Београд.
8. Николенцић, В., (1995). *English Reader for Law Enforcement Officers*, Прво издање, Виша школа унутрашњих послова, Београд.
9. Николенцић, В., (1999). *Енглески језик за пограничну полицију*, Виша школа унутрашњих послова, Београд.
10. Николенцић, В., (2000). *Енглески језик 1*, Прво издање, Виша школа унутрашњих послова, Београд.
11. Павловић, И., (2006). *Граматика енглеског језика са вежбањима*, Треће издање, Полицијска академија, Београд.
12. Пантелић, Н., (2008). *Спречавање мучења, нечовечних или понижавајућих казни или поступака*, Безбедност, год. 50, бр. 1-2, стр. 181-208.
13. Павловић, И., Мићовић, Д., (2002). *Избор енглеских текстова са вежбањима*, Полицијска академија, Београд.
14. Печник, Б., (1984). *Енглески језик 1*, Виша школа унутрашњих послова, Београд.
15. Печник, Б., (1984). *Енглески језик 1 – Аудио-визуелни течај*, Виша школа унутрашњих послова, Београд.

HUMAN RIGHTS AS A TOPIC IN ENGLISH LANGUAGE TEXTBOOKS AT THE ACADEMY OF CRIMINALISTIC AND POLICE STUDIES

Abstract: When teaching English for specific academic purposes, teachers are always bound by the curricula of other subjects taught at a given educational institution. The choice of reading materials for future law enforcers thus invariably includes the topic of protection and promotion of human rights. The textbooks used at the Academy of Criminalistic and Police Studies were designed so as to adhere to the highest standards and recommendations of the Council of Europe.

Key Words: teaching, English language, human rights, recommendation, the Council of Europe.